

ANUL XI. No. 21.

Ianuarie-Iunie 1914.

BULETINUL

SOCIETĂȚII NUMISMATICE ROMÂNE

PUBLICAȚIUNE SEMESTRIALĂ

Sub îngrijirea D-lui

BCI CONSTANTIN MOISIL library Cluj

PROFESOR SECUNDAR, NUMISMAT-AJUTOR
AL ACADEMIEI ROMÂNE

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA CURȚII REGALE, F. GÖBL FII

No. 19, STRADA REGALĂ, No. 19

1914

CONTRIBUȚIUNE

la studiul ponderilor antice din orașele
noastre pontice.

Numărul ponderilor antice găsite în orașele pontice din Dobrogea crește foarte repede. După cele descrise de Bormann și de noi; Ex. Sa Mgr. Netzhammer a publicat în diferite rânduri în «Revista Catolică» monumente ponderale din Kallatis, Tomis și Istros¹⁾. Astăzi suntem în măsură să adăugăm la acest material bogat patru monumente noi, pe care le descriem mai jos.

I.

Anul trecut am dobândit la Constanța (vechiul Tomis), un pond de plumb, care datează foarte probabil din perioada autonomă a orașului. Forma lui

CONTRIBUTION

a l'étude des poids antiques des nos
cités pontiques

Le nombre des poids antiques trouvés dans nos villes pontiques de la Dobroudcha augmente tous les jours. Outre ceux décrits par M. Bormann et par nous, Son Ex. Mgr. Netzhammer a publié dans la «Revista Catolică» un certain nombre de monuments pondéraux appartenant aux villes de Kallatis, Tomis et Istros¹⁾. Nous sommes en mesure aujourd'hui d'ajouter à ce riche matériel encore quatre monuments nouveaux.

I.

Nous avons acquis l'année dernière à Constantza (l'antique Tomis) un poids de plomb qui appartient probablement à l'époque autonome de la cité. Nous

¹⁾ «Revista Catolică», I, (1912), p., 82, 359; II, (1913), p. 164; III, (1914), p. 129, 131.

este triunghiulară, ca a celor mai multe ponduri din Tomis, iar reversul neted. După cum se poate observa din reproducerea alăturată, în mărime naturală, pe fața acestui pond este reprezentat bustul lui Hermes, în profil spre dreapta și cu petasos pe cap. Înaintea pieptului se află legenda TE, care arată că monumentul reprezintă un sfert de unitate (TE-TAPTH) Margi-nile plumbului sînt în relief bine pronunțat și formează cadru.

Sub figura zeului, la stînga, se vede aplicată o contramarcă pătrunghiulară cu numele unui magistrat MĒ-NICKOY. Forma lunară a lite-

Fig. 1.

rei C din această inscripție dovedește că această contramarcă nu poate fi anterioară veacului al II-lea după Cristos, deci trebuie să fi fost aplicată la o dată cu mult posterioară fabricațiunii pondului, cu ocazia vreunui control al greutăților tomitane.

În partea superioară pondul este găurit și această gaură pare

en reproduisons ici l'image de grandeur naturelle (fig. 1).

Ce plomb de forme triangulaire, à revers lisse, nous présente sur le droit le buste de profil d'Hermès, coiffé du pétasse et tourné vers la droite. Devant la poitrine la légende TE indique que le monument représente un quart de mine (TE-

TAPTH). Les bords de l'objet sont relevés et forment un cadre en saillie. Au bas de la figure, à gauche, une contre-marque rectangulaire porte le nom d'un magistrat au genitif MĒ-NICKOY. On remarquera la forme lunaire du sigma dans cette ins-

cription dont la date par suite ne saurait être reculée au delà du II-e siècle après J. C. Il est néanmoins probable que cette contre-marque a été apposée sur l'objet bien après l'époque de sa fabrication et à l'occasion d'un contrôle des poids et mesures de Tomis.

Ce poids est troué à la partie supérieure et le trou paraît avoir

a fi stricat două litere (TO), cari se află exact în acest loc pe un pond triunghiular autonom din Tomis, publicat de noi ¹⁾).

De altfel forma pondului, bustul lui Hermes și faptul că s'a găsit la Constanța, dovedesc cu siguranță originea tomitană a acestui monument. Greutatea lui de 163 gr. ne obligă să-l raportăm la o mină de cca 652 gr. Celelalte ponduri tomitane publicate se rapoartă la o unitate de cca 645 gr., prin urmare și pondul acesta face parte din aceeaș categorie.

BCU Cluj / Central U

II.

De multă vreme văzusem la British Museum din Londra un pond de plumb, fără indicațiunea provenienței, care însă în urma publicării de către Mgr. Netzhhammer a unor monumente asemănătoare, se poate atribui cu certitudine orașului Kallatis.

détruit deux lettres dont les traces sont encore visibles, probablement TO, que l'on retrouve sur d'autres poids triangulaires de la ville à cette même place ¹⁾).

En laissant de côté cette indication on peut dire, que la forme du poids, la représentation du buste d'Hermès et le fait que l'objet a été trouvé à Tomis même, permettent d'établir avec une entière certitude l'origine tomitaine de ce poids.

La pesée du monument est de 163 gr., il se rapporte donc à une mine d'environ 652 gr. Dans nos publications antérieures nous avons déjà depuis longtemps reconnu l'existence à Tomis d'une mine d'environ 645 gr. évidemment la même que celle à laquelle appartient notre nouveau monument.

II.

Depuis plusieurs années nous avons remarqué à Londres au British Museum, un poids en plomb sans indication d'origine que l'on peut aujourd'hui identifier avec certitude, par suite de la publication par Mgr. Netzhhammer de poids analogues, originaires de Kallatis.

¹⁾ Poids et monnaies de Tomis (Mémoires du Congrès internat. de Numism.), 1900, p. 118.

După cum rezultă din reproducerea alăturată, în mărime naturală (fig. 2), pondul acesta este de formă rotundă și lucrat ca și cel de mai sus, numai pe o singură față.

La mijloc se află măciuca lui Heracles, care ocupă un loc însemnat; deasupra ei se citește $\Delta\Delta$, dedesupt EKTA, întocmai ca pe un pond găsit la Mangalia, publicat de M-gr. Netzhhammer și aflător actualmente în colecțiunea d-lui L. Ruzicka ¹⁾.

Forma $\Delta\Delta$, pentru ΔH (MOΣIA) se observă și pe alte monumente ponderale din Kallatis; iar greutatea plumbului de 86,30 gr. se rapoartă la o unitate de 518 gr.

III.

Muzeul Britanic mai posedă un pond, care se poate atribui cu oarecare siguranță tot orașului Kallatis. El a fost găsit la Balcic, vechiul Dionysopolis, oraș vecin cu Kallatis.

Pondul este de plumb și lucrat pe amândouă fețele; forma lui este mai mult eliptică, având o toartă găurită.

Ce poids est de forme circulaire et à revers lisse. Notre figure 2 le représente de grandeur naturelle.

La massue d'Heraklès occupe la partie centrale du poids, au dessus on lit $\Delta\Delta$ et en dessous EKTA, légendes identiques à celles inscrites sur le poids de la collection Ruzicka, décrit par Mgr. Netzhhammer dans la Revue Catholique de 1912 ¹⁾. La forme $\Delta\Delta$ au lieu de ΔH se retrouve aussi sur d'autres monuments de Kallatis.

Notre poids pèse 86.30 gr., et comme il nous représente un sixième, il se rapporte à une unité d'environ 518 gr.

III.

Le Musée Britanique possède un second poids que l'on peut également attribuer, avec une quasi certitude, à la ville de Kallatis. D'après l'inventaire l'objet aurait été trouvé à Baltchik, l'ancienne Dionysopolis, ville assez voisine de Kallatis.

Ce poids en plomb de forme elliptique renflée, assez voisine

Fig. 2.

¹⁾ Revista Catholică, I, (1912), p. 88.

Pe o față se află reprezentat capul lui Hermes, în profil spre stânga, cu petasos pe cap; aceasta ne-ar putea îndemna să atribuim monumentul orașului Tomis, dacă reprezentarea de pe cealaltă față nu ar înfățișa măciuca lui Herakles, tip statornic al pondurilor și monetelor din Kallatis (fig. 3 și 4).

Sub măciucă se află legenda

du cercle, porte une saillie servant de manche, aujourd'hui percée. Il est travaillé sur ses deux faces que représentent de grandeur naturelle les figures 3 et 4.

Sur la partie antérieure (fig. 3) la tête de profil d'Hermès coiffé du petase est tournée à gauche. Cette tête pourrait nous faire songer à Tomis pour l'attribution de ce poids, si le revers ne

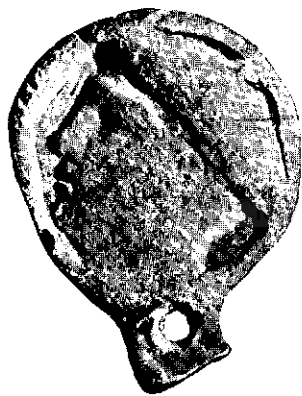

Fig. 3.

TE, care indică sfertul (TE-TAPTH), iar sub aceasta și paralel cu măciuca se vede un Kerykeion, sub care citim forma ΔA, adescori întrebuintată pe pondurile din Kallatis, dar pe care nu o întâlnim nici odată pe pondurile tomitane. Un alt motiv care ne îndreptățește să atribuim acest pond orașului Kallatis este greutatea lui de 122,10 gr., care îl pune în legătură cu

Fig. 4.

se rapportait aussi nettement à Kallatis. La massue, arme d'Heraklès, qui y figure, le caducée que l'on retrouve sur un autre poids de Kallatis, la légende ΔA fréquente sur les monuments pondéraux de cette ville, enfin la pesée même de l'objet: 122,10 gr. jointe à la légende TE inscrite sur la face au dessous de la massue et qui en rattache le poids à une unité d'environ

o mină de 500 gr. Mina de 500 gr. se întâlnește des în acest oraș și poate fi identificată după toată probabilitatea cu mina asi-ro-chaldeană ușoară.

Chestiunea aceasta merită o atențiune deosebită și de aceea vom recapitula pondurile kallatiene cari se rapoartă la această mină.

1. Un pond rotund, aflător în Muzeul de antichități din București, și reprezentând pe o față capul lui Herakles, pe cealaltă armele eroului și legenda HMI. A fost publicat pentru prima oară de Bormann ¹⁾. Cântărește 241 gr., deci se rapoartă la o mină de 482 gr.

2. Pond rotund din colecțiunea Ruzicka, reprezentând pe o față un kerykeion între două herme, pe cealaltă măciuca și gorythos cu legendele ΔA sus și EKTA la mijloc. Publicat de Mgr. Netzhammer ²⁾. Cântărește 82 gr., deci se rapoartă la o mină de 492 gr.

3. Pond pătrat din colecțiunea

488.40 gr., représentée déjà par un certain nombre de monuments pondéraux de la ville, tout concourt à établir la provenance kallatienne de ce poids.

Le poids normal de la mine à la quelle se rapporte ce poids mérite une attention particulière et nous devons pour l'établir nous servir de tous le poids connus de Kallatis, qui se rattachent visiblement à cette unité. Ils sont au nombre de cinq et tous en plomb.

1. Le poids circulaire du Musée de Bucarest, décrit tout d'abord par M. Bormann et figuré dans notre étude sur les poids et monnaies de Tomis ¹⁾. Il est travaillé sur ses deux faces. Sur la première la tête barbue d'Heraklès de face, au revers les armes du héros et la légende HMI. Il pèse 241 gr. et se rapporte à une mine de 482 gr.

2. Un poids circulaire de la collection Ruzicka, travaillé sur ses deux faces et décrit par Mgr. Netzhammer ²⁾. D'un côté le caducée entre deux hermès, de l'autre la massue et l'arc d'Heraklès, avec les légendes ΔA et EKTA. Son poids est de 82 gr. et il correspond à une unité de 492 gr.

3. Un poids carré avec saillie

¹⁾ Archaöl. epigr. Mitteil. aus Oesterreich-Ungarn 1891. Cf. Sutz, Poids et mon. de Tomis p. 118. — ²⁾ «Revista Catolică», I, (1912), p. 83.

Ruzicka, înfățișând pe o față capul lui Heracles, în profil spre dreapta, pe cealaltă măciuca și legendele ΔΑ, ΟΓΔΟ și ΑΠΟΛΛΟ. Publicat de Mgr. Netzhammer 1). Cântărește 62,58 gr., și deci se rapoartă la o mină de 500,64 gr.

4. Pond rotund din Muzeul Britanic, descris mai sus sub nr II; cântărește 86,30 gr. și deci corespunde unei mine de 517,80 gr.

5. În fine pondul nostru de mai sus (nr III), care cântărește 122,10 gr. și se rapoartă la o mină de 488,40 gr.

Greutatea medie a unității la care se rapoartă aceste ponduri în starea lor actuală este de 496 gr. Nu încapă îndoială însă, că toate aceste monumente au pierdut o parte, mai mare sau mai mică, din greutatea lor primitivă, din cauza acțiunii timpului și deci pondul lor normal primitiv era superior acestei medii. Putem deci identifica cu o quasi certitudine unitatea normală la care se rapoartă, cu mina asi-ro-chaldeeană ușoară de 508,66 gr., cea mai importantă dintre unitățile ponderale orientale.

formant manche de la collection Ruzicka, décrit par Mgr. Netzhammer 1). Il est à double face; sur l'une d'elle le profil barbu d'Heracles à droit, sur l'autre la massue du héros et les légendes ΔΑ, ΟΓΔΟ et ΑΠΟΛΛΟ. Ce huitième de mine pèse 62,58 gr. et correspond à une mine de 500,64 gr.

4. Le poids rond du Musée Britannique nous avons décrit plus haut sous le No. II. Cette hectée pèse 86,30 gr.; l'unité à laquelle elle se rattache est donc de 517,80 gr.

5. Enfin notre poids de Baltchik du British Museum (No. III) pèse, comme nous l'avons dit 122,10 gr. et se rapporte à une mine de 488,40 gr.

La moyenne pondérale de ces cinq mines est d'environ 496 gr., mais on ne saurait douter que le poids normal de l'unité cherchée est supérieure, car tous ces monuments ont plus ou moins perdu de leur poids par l'action du temps. Notre unité pesait donc au moins 500 gr. et on peut avec une quasi certitude l'identifier avec la mine assyro-chaldéenne légère, la plus importante des unités de pesée orientales, dont le poids normal était de 508 gr 66.

1) «Revista Catolică, III, (1914), p. 129.

IV.

În cursul anului trecut s'a găsit la Mangalia (vechea Kallatis) un pond de plumb, care datează probabil din epoca autonomă a orașului antic. Monumentul face parte din colecțiunea noastră și-l reproducem aci în mărime naturală (fig. 5 și 6).

Plumbul are formă pătrată și reprezintă pe o față capul De-

Fig. 5.

metrei, în profil spre stânga, cu o făclie așezată oblic în fața gâtului, tocmai cum e reprezentată și pe unele monete din Kallatis. Sus la stânga se află o foaică de iederă după care urmează legenda ΔA; jos în colțul stâng este litera P, iar în cel drept litera H, cari formează inițialele, așezate retrograd ale unui nume de magistrat HP... Sus la colțul drept

IV.

L'année dernière on a découvert à Mangalia, l'antique Kallatis, un poids en plomb qui semble appartenir à l'époque autonome de la cité. Ce monument fait aujourd'hui partie de notre collection et les figures 5 et 6 ci-jointes en représentent de grandeur naturelle les deux faces.

Ce plomb est de forme carrée, l'une des faces nous présente au

Fig. 6.

centre la tête de profil de la déesse Demeter, tournée vers la gauche, avec la torche obliquement placée au bas de la gorge, telle que nous la trouvons figurée sur quelques pièces de monnaies de la ville de Kallatis. Près de la tête en haut à gauche une feuille de lierre précède les lettres ΔA, en bas à gauche la lettre P et en bas à droite la

se citește ΔI, așezat retrograd, care este abreviația numelui altui magistrat. Pe cealaltă față se află un arc cu gorythos, sub el cuvântul MNA, iar jos măciuca lui Herakles.

Pondul cântărește 378 gr. și deci reprezintă o unitate nouă care nu s'a găsit până acum la Kallatis.

M. C. Sutzu

Membru al Academiei Române.

lettre H, abréviation rétrograde d'un nom de magistrat. (HP...) Enfin en haut dans le coin de droite les lettres ΔI rétrogrades aussi et abréviation du nom d'un second magistrat.

Sur l'autre face (fig. 6) en haut l'arc d'Hérakles dans son étui, en bas la massue du héros et entre les deux la légende MNA qui nous indique l'unité pondérale entière. Ce poids pèse 378 gr. environ, il nous représente une unité de pesée nouvelle que nous n'avons pas encore rencontrée à Kallatis.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MEDALIILE LUI CONSTANTIN-VODĂ BRÂNCOVEANU

Cu prilejul împlinirii celor două veacuri dela groaznica moarte a marelui Domn și bunului creștin Constantin-Vodă Brâncoveanu, se impune și numismaticei românești o pioasă datorie.

Domnul care în ziua de 15 August 1714 s'a jertfit pentru demnitatea țării sale și pentru gloria bisericii creștine, n'a fost numai un bărbat de stat desăvârșit și un fin diplomat, ci și un strălucit protector al literaturii și artelor, o fire superioară de artist, care a lăsat neamului românesc una dintre cele mai bogate și mai variate moșteniri culturale.

Această moștenire interesează în' chip deosebit numismatica noastră, căci pe lângă impunătoare lăcașuri sfinte și sumptuoase palate pe lângă măiestre opere de sculptură și delicate picturi, pe lângă numeroase tipărituri împodobite cu frumoase înflorituri și stampe, pe

lângă scumpe lucrări de orfăurărie și de gravură, ea cuprinde și un număr de medalii, cari sunt cele dintâi produse artistice de acest gen, ce ni s'au păstrat din trecutul nostru. ¹⁾

Un studiu mai amănunțit asupra acestor monumente numismatice nu s'a făcut până acum; o înaltă datorie față de memoria lui Constantin-Vodă ne obligă însă să încercăm a-l face astăzi, mai ales că din faptul emiterii acestor medalii dușmanii Domnului au făcut un cap de acuzare, care a servit ca pretext, alături de alte învinuiri, pentru mazilirea și uciderea lui.

I

Scriitorii contemporani, cari povestesc sfârșitul tragic al lui Brâncoveanu, arată că unul dintre cele zece capete de acuzare pe

Fig. 1.

Medalia de aur.

Fig. 2.

Acelaș tipar cu medalia mică de argint.

cari dușmanii fără milă, în frunte cu fostul său sfetnic intim, Stolnicul Constantin Cantacuzin, le-au prezentat Porții, a fost că a bătut «monete» cu efigia și stema sa. ²⁾

Asupra acestor «monete» izvoarele literare ne dau un număr de relațiuni interesante.

Eruditul Italian Del Chiaro, care se afla tocmai în acest timp în Țara Românească, spune că Brâncoveanu «a pus să se bată în

¹⁾ Medalia lui Mihai Viteazu, care este anterioră ca dată (Sturdza, *Uebersicht*, p. 69; tab. III, 8-9), chiar dacă ar fi autentică, este cu totul inferioară ca artă.

²⁾ Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni*, Veneția 1718, p. 175; D. Cantemir, *Evenimentele* (ed. Sion) V. p. 21; Gebhard, *Geschichte* Lipsca 1782, IV p. 455.

Transilvania multe monete de aur, în formă de medalii, în valoare de doi până la zece galbini ungurești. Una din aceste monete a fost trimisă la Constantinopol, pentru ca Sultanul să se încredințeze despre adevăr. Cât privește celelalte monete au fost găsite cu ușurință, după depunerea lui, în visteria particulară a principelui, împreună cu nenumărate bijuterii de o valoare neprețuită»¹⁾). Autorul reproduce o astfel de medalie.

Dimitrie Cantemir, care a scris ceva mai târziu și cunoștea lucrarea lui Del Chiaro, adaugă că «monetele» lui Brâncoveanu erau «bani mari de aur de doi, trei și zece ducați» («dubli, tripli și chiar decipli» zice traducătorul;) ²⁾ iar în rezumatul din «Genealogia Cantacuzinilor» despre «hulile» pe cari Cantemir le-a scris asupra acestei familii, se arată că Brâncoveanu a bătut și «monete» de argint: «Că au făcut monetă de bani de aur și de argint cu chipul său.» ³⁾

Istoricul german Gebhard, a cărui lucrare a apărut la 1782, ne dă câteva amănunte noi: «Aceste monete — zice el — fuseseră bătute de curând în Transilvania, cu niște tipare frumos gravate în Olanda și erau de aur de doi, cinci și zece ducați ungurești, și de argint de un taler și de un gulden.» Apoi adaugă că «nu aveau greutatea deplină a monetelor ce reprezintau.» ⁴⁾

În sfârșit Engel, care scrie douăzeci de ani mai târziu, ne dă și numele meșterului care le-a bătut. Acesta ar fi Carol Iohann Hedlinger, ale cărui inițiale se află gravate de altfel pe toate medalile. ⁵⁾

Dar pe lângă informațiunile scriitorilor ni s'au păstrat, din fericire, și un număr de piese autentice din această emisiune a lui

1) Del Chiaro l. c.

2) Cantemir, l. c.

3) Ediția Iorga, p. 304.

4) Gebhard, l. c.

5) Geschichte d. Moldan u. Walachei (1804), J, p. 73.

Brâncoveanu; ele confirmă în mare parte spusesele scriitorilor și în acelaș timp ne dau și alte lămuriri foarte importante. (fig. 1—8).

În primul rând toate au data emisiunii; aceasta este anul 1713; de asemenea toate au inițialele gravorului puse sau pe față sau pe revers, sub forma C·I·H· sau C·H·

De altă parte ele confirmă emiterea a două feluri de piese de argint, unele de mărimea talerilor, altele de a guldenilor; în schimb însă nu se constată existența decât a unui singur fel de piese de aur, cam de valoarea pieselor de 5 ducăți. Faptul acesta ne

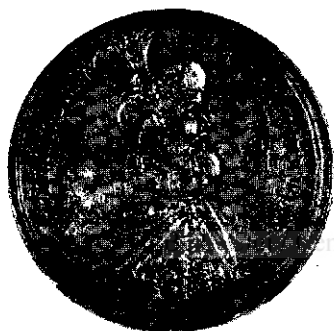

Fig. 3.

Medalia mare de argint.

Fig. 4.

îndreptățește să bănuim că piese de 2, 3 și 10 ducăți nu s'au bătut de loc, căci altfel cu greu ar fi putut să dispară toate.

În sfârșit toate indiciile dovedesc că aceste piese nu pot fi considerate în nici un caz ca monete, ci numai ca medalii. De o parte valoarea lor intrinsecă nu corespunde exact cu a monetelor în categoria cărora ar trebui să fie puse. Astfel piesele de aur au mărimea de 35 mm. în diametru și o greutate care variază între 16,34 gr. și 20,91 gr., prin urmare valoarea lor este dela 4—6 ducăți. Piesele mari de argint, cari au fost puse în categoria talerilor, au mărimea de 46 mm. în diametru, dar greutatea lor variază între 27,35 gr. și 43,2 gr.; cele cari au fost considerate ca guldeni, au mărimea de 35 mm. în diametru și greutatea între 14,20 gr. și 21,88 gr. De altă parte grija artistică cu care sunt lucrate și forma înălțată

a marginilor dovedesc și ele, că piesele acestea nu erau destinate să circule ca monete, ci mai curând să fie conservate ca medalii.

Vorbind despre medaliile ce ni-s'au păstrat dela Constantin-Vodă Brâncoveanu, nu putem trece cu vederea două piese mai puțin cunoscute, de un tip cu totul deosebit. Pe câtă vreme exemplarele amintite mai sus reproduc toate acelaș model, care reprezintă pe față bustul Domnului în profil, iar pe revers un scut rotund, timbrat de o coroană și având în câmp stema țării și data 1713, piesele acestea prezintă bustul Domnului *en face*, iar stema țării nu o au așezată în scut, ci deadreptul în câmpul medaliei; data însă este tot 1713 (fig. 5-6-7-8).

Atât ca concepție, cât și ca execuțiune artistică ele sunt cu mult inferioare celorlalte; marginile nu le sunt înălțate ci rotunjite, iar inițialele gravurului lipsese. Figura lui Brâncoveanu pare a fi reprodușă după portretul ce a servit ca model și pentru stampa gravată în Italia cu ocazia omorării lui și în care chipul Domnului este așezat în mijloc, iar la colțuri sunt chipurile celor patru fii cari au fost omorâți împreună cu el. (Reprodușă în Del Chiaro).

După toate probabilitățile aceste piese a fost exemplare de probă, care nesatisfăcând gustul artistic al Domnului, n'au mai fost reproduse.

II.

Întrebarea naturală care se pune în urma constatărilor de mai sus este: în ce scop s'au bătut aceste medalii și ce eveniment comemorează ele ?

Ceeace te impresionează în primul rând privind medaliile lui Brâncoveanu este înfățișarea lor artistică. Fidelitatea și exactitatea cu care gravorul a ținut să reproducă figura Domnului, în special pe piesele cari îl reprezintă în profil; bogăția de motive și meșteșugurile împodobiri ale reversului, toate dovedesc că medaliile erau destinate să comemoreze un eveniment important și să constituie în acelaș timp

o amintire artistică. De altă parte mărimea lor și metalul din care sunt fabricate, cu un cuvânt valoarea lor intrinsecă, dovedesc că avem a face cu piese menite să fie distribuite în dar unor persoane marcante. În sfârșit data lor, 1713, însemnează, după cum rezultă în chip natural, că evenimentul pe care-l comemorează trebuie să fi fost în legătură cu acest an.

Pe vremea lui Brâncoveanu, ca și mai înainte, în țările culte era obiceiul ca la date importante din viața suveranilor să se emită medalii, cari ca formă și mărime corespundeau monetelor în curs, dar ca valoare metalică erau deosebite. Astfel de medalii se distribuiau demnitarilor și persoanelor marcante în amintirea evenimentului ce se comemora.

Medaliile lui Brâncoveanu fac parte din această categorie, după cum de altfel recunoaște și Del Chiaro. «Sunt diferite părerile, spune el, asupra motivului pentru care principele Brâncoveanu a pus să se bată aceste medalii de aur — autorul nu știa că au existat și de argint — cel mai comun este acesta: În ziua sărbătoarei Sf. Marii (care după calendarul latin e la 26 August) a anului 1714, intrând în al 70-lea an al etății și în al 26-lea al domniei, a dispus să se dea un sumptuos banchet întregii nobilimi și la sfârșitul acestuia voia să distribue tuturor conmesenilor, fiecăruia după gradul ce-l avea, câte una din zisele medalii, dar, o! Doamne, chiar în aceea zi, în urma unor schimbări ne mai auzite, văzû căzând capetele celor patru copii ai săi și apoi căzû și al său la picioarele călăului...» ¹⁾

Informațiunea aceasta nu poate fi adevărată decât în parte. Desigur medaliile erau menite să fie distribuite cu ocazia unei aniversări importante, dar aceasta nu poate fi cea arătată de scriitorul italian, căci în acest caz n'ar fi fost nici un motiv ca pe medalii să se pună data 1713. Faptul că absolut toate medaliile au această dată, ne obligă să căutăm o aniversare în legătură cu acest an.

¹⁾ Del Chiaro, *l. c.*

Ea nu este greu de găsit, dacă ne gândim că în 1713 Brâncoveanu împlinea 25 de ani de domnie, durată ce de multă vreme n'o mai împlinise vreun Domn al Țării Românești. Faptul că Del Chiaro nu pune medaliile în legătură cu această aniversare, se explică prin aceea, că el nu știa că medaliile aveau dată — în reproducerea din cartea sa lipsește anul — ceea ce dovedește că el nu a văzut nici o piesă în original, ci a avut la dispoziție numai un desen incomplet.

Cu toate acestea se poate prea bine ca medaliile să nu fi fost distribuite în 1713. Împrejurările nesigure din acel an, nu vor fi dat puțină Domnului, să sărbătorească cu tot fastul cuvenit evenimentul atât de important pentru care pregătise medaliile și de

Fig. 5.

Altă medalie de argint.

Fig. 6.

aceea va fi amânat distribuirea lor pentru anul viitor. Soarta vi-tregă a voit însă ca nici de astădată originalul proiect al lui Constantin-Vodă să nu poată fi realizat și în urma groazniciei lovituri ce i-au dat toți dușmanii săi coalizați, artisticele medalii ce erau menite să-i păstreze amintirea, au fost confiscate și duse la Constantinopol, unde nu se știe ce s'a făcut cu ele. Rarile exemplare ce există astăzi în colecțiunile publice și particulare, ar fi un indiciu că cea mai mare parte au fost desființate într'un chip oarecare.

III

Dintre numismații noștri acela care s'a ocupat mai mult cu medaliile lui Brâncoveanu, este d. D. A. Sturdza. În memorabila

lucrare asupra monetelor și medaliilor principatelor Moldovei și Țării Românești, publicată la 1874, d-sa descrie două tipuri de aur, trei de argint și unul în billon. ¹⁾ Iar în importantul studiu ce l-a scris la 1879 asupra Bibliografiei numismatice românești, dă întreagă literatura privitoare la ele. ²⁾ Tot marelui d-sale interes pentru știință și patriotismului d-sale luminat se datorește că astăzi Cabinetul Numismatic al Academiei Române posedă cea mai completă colecțiune de medalii de acest fel. Pe baza publicațiilor marelui nostru numismat și a cercetărilor făcute la Academie voi descrie tipurile medaliilor lui Brâncoveanu.

Medalii de aur

1. ·CONSTANTINVS·BASSARABA|DE·BRANKOWAN·
Bustul Domnului în profil spre stânga, având pe cap cuca împodobită cu surguci, prins într'o rozetă de petre prețioase, iar corpul îmbrăcat în haină de fir, peste care se află mantia domnească cu gulere de cacom, încheiată cu o agrafă în formă de rozetă. Două cercuri lineare.

·D·G·VOIVODA·ET·PRINCEPS·|·VALACHIAE·
TRANS·ALPINAE· Scut rotund cu marginea perlată, timbrat de o coroană regală și sprijinit pe doi grifoni. În câmp o acvilă cu crucea în cioc, stând pe un munte; sus la dreapta ei soarele, la stânga luna, iar jos de o parte și de cealaltă a picioarelor 17|13. Între liniile ornamentului de jos C|H. Două cercuri lineare.

Diametru 35 mm. Greutatea 20,91 gr.; 20,80 gr.; 17,28 gr.; (Academia Română); 17,455 gr. (Cabinetul imp. Viena). 16,34 gr. (Muzeul Budapesta). [Fig. 1-2].

Piesa de 20,91 gr., fostă în colecțiunea Montenuovo, are gravată pe avers, de o parte și de cealaltă a bustului Domnului, cifra 6. Această marcă se vede bine că este posterioară.

¹⁾ *Uebersicht der M \ddot{u} nzen u. Medaillen des F \ddot{u} rstentums Romanien*, Viena, 1874 p. 78 urm.

²⁾ *Analele Academiei Române*. Seria I, tom. XI p. 109 urm.

Medalii de argint.

2. CONSTANTINVS · BASSARABA|DE · BRANKOWAN
Bustul Domnului în profil, ca mai sus, cu cucă și mantie. Jos în
exergă · C · H ·

R. + D : G : VOIVODA + ET + PRINCEPS + | + VALACHLÆ +
TRANS + ALPINÆ + Scut cu marginea lineară și cu stema țării ca
mai sus. Jos lângă picioarele acvilei de o parte și de cealaltă 17|13.

Diametru 46 mm. Greutatea 31.171 gr. (Schottenstift.); 30.95
gr., 30.405 gr., 27.9 gr. (Academia Română); 27.35 gr. (Cabinet
imp. Viena) [Fig. 3-4].

3. CONSTANTINVS · BASSARABA|DE · BRANKOWAN ·
Bustul Domnului în profil, ca mai sus. Jos în exergă · C · I · H ·

+ D † G † VOIVODA + ET + PRINCEPS † | + VALACHLÆ +
TRANS + ALPINÆ + Scut cu stema țării și data 1713, ca mai
sus, dar mult mai reliefat.

Diametru 46 mm. Greutatea 43.2 gr., 42.54 gr., 42.30 gr.,
39.2 gr. (Academia Română), 42.54 gr., 33.6 gr. (Muzeu Buda-
pesta), 38.625 gr. (Schottenst.).

4. CONSTANTINVS · BASSARABA|DE · BRANKOWAN ·
Bustul Domnului în profil, ca mai sus.

· D : G : VOIVODA · ET · PRINCEPS · | · VALACHLÆ ·
TRANS · ALPINÆ · Scut cu stema țării, data 1713 și marginea
perlată.

Diametru 35 mm. Greutatea 21.88 gr. (Cab. imp. Viena),
19.75 gr. (Muzeu Budapesta), 19.057 gr. (Schottenst.) 17.5 gr.;
15.2 gr.; 14.72 gr.; 14.28 gr.; 14.20 gr. (Academia Română).

Medaliile acestea sunt bătute cu acelaș tipar ca și cele de aur.

5. CONSTANTINVS BASSARABA DE BRANCOWAN
Bustul Domnului reprezentat în față, cu cucă pe cap, haină de fir
și mantie cu guler de cacom încheiată cu o agrafă lungăreață.
Două cercuri, cel extern perlat, cel intern linear.

D. G. VALACHLÆ TRANSALPINÆ PRINCEPS ET

VOIVOD^A Aevila cu cruce în cioc, stând în picioare pe un munte și având deasupra o coroană, sus la dreapta soarele, la stânga luna, jos lângă picioare de o parte și de cealaltă 17|13.

Diametru 36 mm. Greutatea 25,67 gr. Marginile medaliei sunt rotunjite (Academia Română). Fig. 5-6.

Fig. 7.

Fig. 8.

BCU Cluj / Cerbilion University Library Cluj

6. CONSTANTINVS BASSARABA DE BRANCOWAN.

Bustul în față, ca mai sus, dar figura Domnului mai plină și mai expresivă.

D·G· VALACHIE TRANSALPINE PRINCEPS ET VOIVODA. Aevila încoronată ca mai sus, dar coroana mai joasă și soarele cu raze mai numeroase. Data 17|13.

Diametru 35,5 mm. Greutatea 12,25 gr. (Academia Română). Fig. 7-8.

CONST. MOISIL.

INTERPRETAREA MOBILELOR ERALDICE DE PE MONETELE ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Vechile monete ale Țării Românești fiind bătute în vremea când arta blazonului era în floare și purtând toate diferite embleme și mobile eraldice, cari au fost până acum explicate și descrise în scrierile chipuri de numismații noștri, credem că aducem un real serviciu celor ce se ocupă de această știință, publicând observațiunile ce face asupra lor unul dintre cei mai distinși eraldiciști ai noștri, d-l general P. V. Năsturel, într'un studiu, pe care înaintea de a-l publica a binevoit să ni-l pună la dispoziție.

Introducerea emblemelor sau blazoanelor se datorește faptului, că în lupte cavalerii acoperindu-și figura prin rabaterea vizierei coifului, nu mai puteau fi recunoscuți de ai lor decât prin mobilele sau emblemele ce le purtau pe scut. Nu putea dar un principe, chiar din acelaș neam, să ia armele altuia, decât după anumite reguli și făcându-le semne bine văzute și știute, spre deosebire de alții. Aceasta se chema «briser les armes».

Dacă privim moneta lui Radul Vodă Tismăneanul (fig. 2) și cea a fratelui său mai mare Vladislav Basarab (fig. 1) și dacă com-

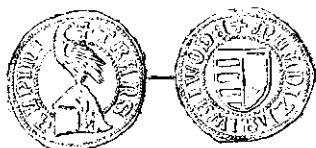

Fig. 1.

parăm scuturile de pe ele, ținând seamă de regulile eraldice, putem afirma că scutul de pe monetele lui Vladislav Voevod este scutul casei părintelui său Nicolae Alexandru Basarab, scut pe care l-a moștenit primul născut și pe care fratele său mai mic a trebuit după regulile artei, să-l sfărâme (briser), adăogându-i o floare de crin în cartierul al doilea, care era plin (adică fără mobilă) în scutul părintesc.

Cu această ocazie mai amintesc că mobilele din primul cartier al scutului nu sunt nici «grinzi transversale» cum le zice d. D. A. Sturdza, nici «dungi orizontale» cum le spunea mai înainte d. C. Moisil, ci în limbajul eraldic ele se cheamă «fascii» (fascies). Deci blazonul lui Radu Vodă (fig. 1) trebuie descris: «scut despicat, în primul cartier fasciat, în al doilea o floare de crin».

La monetele cu efigie ale lui Mircea cel Bătrân (fig. 3) este de observat pe revers înclinarea scutului. Această împrejurare este atât de importantă încât merită oare cari deslușiri. Vorbind despre

«Les pas d'armes» Eysenbach zice ¹⁾: «La position de l'écu suspendu tantôt à un arbre, tantôt à un trophée, tantôt aux fenêtres des grandes places où se tenaient quelquefois les pas d'armes a donné naissance à l'usage souvent observé de représenter l'écus incliné. Cela indique nécessairement que le gentilhomme qui le porte ainsi avait des ascendants munis du droit de faire fenêtre, c'est-à-dire de figurer aux joutes, tournois et pas d'armes.

Quand les écus étaient ainsi disposés avant la lutte, chacun (et les dames ne manquaient pas d'en user) avait le droit de venir blasoner, c'est-à-dire d'écrire, lire et critiquer le blason de chaque chevalier. Dieu sait les malices, les traits d'esprit, les demi-mots, les observations graves ou plaisantes qu'entraînait cet examen».

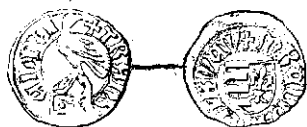

Fig. 2.

Prin urmare scutul înclinat de pe monetele acestea dovedește că membrii familiei Basarabilor aveau dreptul de «faire fenêtre», pe care după regulile medievale nu-l posedau decât cavalerii cari au luat parte la cruciate. Cât privește monetele fără efigie cu numele lui Mircea, și din punct de vedere eraldic le socotim tot ca ale Marelui Mircea, căci mobila cartierului din senestra [6], se află în scutul lui Radu Tismăneanul. De asemenea craldicește monetele acestea sunt mai vechi decât cele cu efigie.

De altfel mobila aceasta nu poate fi decât o cățaramă antică (fermail antique), căci iată ce spune Grandmaison în al său *Dictionnaire héraldique*:

«Les fermaux sont ordinairement représentés ronds, quelque fois en losange....

«Le fermail dans l'écus est posé ordinairement en fasce, la pointe de l'ardillon (opritorul cățăranei) à dextre; s'il se trouve perpendiculièrement on le dit «en pal».

«On nome fermail antique celui qui est en losange».

Se poate vedea deci că suntem în fața unei catarami, care ocupă în scut pozițiunea ei obișnuită, adică în fascie și în descriere (blazonare) nu e nevoie să spunem decât numai că este o cățaramă antică. Așa dar reversul acestor monete s'ar blazona astfel: scut

¹⁾ Eysenbach, Histoire du blason p. 60.

despicat, în primul (cartier) fasciat și în al doilea o cățaramă antică. (Fig. 4).

Ce taină va fi ascunzând «crucea ancorată» după reversul monetelor lui Dan și Mircea n'am putut-o încă pătrunde. Bănuim că frigurile pregătirilor cruciatelor de cătră creștinătate nu puteau lăsa indemne țările noastre și că prin urmare aceste friguri n'ar fi străine de avântul creștinesc ce a trebuit cu siguranță să însulețască și pe Românii creștini, încât după moda care domnia atunci, introduseră pe scuturi și de aci pe monete, sfântul semn al patimelor Mântuitorului lumii și chiar chipul Domnului Cristos, din dorința și interesul practic de a arăta lumii care sosia din Occident și trecea spre Orient să libereze Sf. Mormânt, că țara, oștirea, ca și monetele ce le întâlneau în calca lor sunt creștine. Cu chipul acesta se înlăturau altercațiunile ce s'ar fi putut

Fig. 3.

ivi până să se bage de seamă cu cine au a face, nefiind chip mai expeditiv de a se înțelege decât prin semnul crucii, pe care-l făceau spre recunoaștere cu degetele mâinilor lor. «J'atteste Dieu», zice abatele Guibert, que j'ignore le noms de tous les peuples qui débarquèrent dans nos ports; leurs langues nous étaient inconnues et pour nous montrer qu'ils étaient chrétiens, ils plaçaient un de leurs doigts sur l'autre en forme de croix». Și, adaugă Eysenbach: «Au milieu de cet immense mélange de peuples, de cette foule innombrable de chevaliers et d'écuycers, il était d'absolue nécessité que tout chef de corps, tout guerrier d'élite qui n'avait pas encore de blason propre, adoptât un symbole, des armoiries, pour servir de ralliement à ses vassaux: se faire reconnaître dans la mêlée, et attacher à ses côtés ses soldats et ses gens» 1).

D-l profesor Constantin Moisil, numismatul Academiei Române, crede în privința imaginii lui Crist de pe reversul monetelor lui Mircea, că aceasta se datorește desigur unei influențe bizantino-sârbești 2). Lucrul este cu puțință, dar tot așa de posibil este ca Domniile noștri să fi luat pilde, mai degrabă dela popoarele din occident, căci dela începutul Cruciatelor multe trecuseră și treceau mereu, spre locurile sfinte, prin țările noastre. Și astfel cred că și «obiceiul de a

1) Eysenbach o. c. p. 66.

2) Buletinul S. N. R. 1913 p. 53.

se reprezintă pe monete chipul suveranului, obicei care era destul de răspândit în evul mediu», cum zice foarte bine d-l profesor Moisil, să fi fost introdus tot sub influența popoarelor occidentale, mai înaintate cu foarte mult în cultură decât Ungurii, cari pe acele vremuri nu ne întreceau.

Până la Mircea cel Mare, și chiar pe vremea lui, judecând după monete, putem afirma că nu se știa principiul sau regula, că nu se poate despărți coiful sau casca de scut; căci de s'ar fi știut, cu siguranță nu s'ar fi călcat rânduiala stabilită și că îndată ce au luat cunoștința de realitatea lucrurilor, Domnii noștri s'au și conformat celor prescrise de știința eraldică. Cităm ca pildă acele monete pe care scutul și coiful sunt împreunate, (fig. 3) pentru care pricină am și zis, că asemenea monete sunt mai recente decât cele pe care coiful este pe o parte, iar scutul pe cealaltă.

Fig. 4.

Coiful este ornamentul scutului, întocmai precum vârful este ornamentul coifului. Coiful numit și timbru — de unde numirea de scut timbrat — servă a arăta calitatea persoanei care îl poartă și numai armoriile și scuturile principilor și gentilomilor puteau fi timbrate, nu și ale înobilăților, pentru că acești din urmă n'au fost la Cruciate și deci n'au purtat coif și scut în lupte.

Vârful — pe monetele noastre acvila — este piesa cea mai ridicată, care se află pe capul cavalerului și deci pe blazonul său. Acest vârful (cimier) este piesa cea mai importantă a blazonului. Spre a apăra cavalerul de arșița soarelui coiful se învălia cu fășii de ștofă (capelines), tăiate în șuvițe și colorate cu smălțurile aflate în scut; aceste șuvițe acoperiau și înconjurau coiful, scoborîndu-se fâlfâind de ambele părți ale cavalerului, în blazon, ale scutului (lamberquins, Kleinode).

«Crucea deasupra scutului» amintită în unele descrieri, nu are nici o semnificație eraldică, de oarece scuturile nu se timbrează cu cruce, ci cu coroane sau coifuri. De asemenea «crucea cu brațul inferior mai lung, ieșind dintre aripele acvilei», nu este decât tot «crucea-ajută» dela începutul inscripției din exergă.

Semiluna când are coarnele spre senestra se zice «conturnată», dacă coarnele caută în jos «vărsată». Coarnele în sus fiind poziția obișnuită nu se blazonează.

Din cele de mai sus putem trage următoarele concluziuni:

Unele embleme ale Domnilor Țării Românești dovedesc că ei se trăgeau din familii foarte vechi, cari și-au primit titlurile de nobleță încă în vremea cruciatelor și deci au luat parte efectivă la aceste expedițiuni. De altă parte în primele veacuri ale statului muntean a existat o artă a blazonului, care își are originea cu mult înainte de înființarea acestui Stat. Cum aceasta artă este exprimată mai ales pe monetele noastre medievale, numismații noștri ar trebui să dea o atențiune mai mare eraldiceii, decât până acum, căci numai cu ajutorul ei se pot lămurii o sumă de probleme, cari altfel rămân adevărate enigme.

General P. V. NĂSTUREL.

MONETE ȘI TEZAURE MONETARE

găsite în România și în Ținuturile românești învecinate

(Vechiul teritoriu geto-dac) ¹⁾

29. La Dăieni (jud. Tulcea) s'a găsit în toamna anului 1913 o oală mică de lut cu 15 monete, din cari 9 bronzuri mari dela Traian (COS V, VI, VII), un bronz mic dela același; 3 bronzuri mari și unul mic dela Hadrian (COS II și III) și o monetă istriotă de argint, având sub delfin litera A. Se păstrează la Muzeul de antichități din București. [Comunicat de d. C. Teodorescu, sub-directorul Muzeului.]

30. La Adâncata (jud. Dolj) s'a găsit pe la 1908 un număr de monete barbare de argint, imitații după staterii de argint ai lui Filip II: *av.* capul lui Zeus, degenerat, *rs.* cal foarte bombat, cu picioarele globulate, iar în locul călărețului 2 sau 3 globule. Un număr de 25 bucăți le posedă d. Victor N. Popp, București.

31. La Hinog (jud. Constanța) în apropierea ruinelor cetății Axiopolis, s'au găsit cu ocazia lucrărilor de canalizare din 1913, mai multe morminte vechi. În unul pe lângă cenușă și resturi de ose-

Cf. *Buletinul* 1913 p. 19 și 62.

minte era un dinar dela Comod (COS II), în al doilea un bronz mic dela Dioclețian, în al treilea un bronz mic dela Constanțiu Clor, în al patrulea o monetă de bronz dela Tiberiu Constantin.

În zidul cetății s'a găsit o monetă de bronz (din Tomis?), foarte ștearsă și având 4 contramărci drept unghiulare, dintre cari una TRA. (Comunicat de d. antreprenor Brodovsky.)

32. La mânăstirea Cașin (jud. Bacău) un țăran a găsit la arat o ulică de lut cu vre-o 200 dinari romani imperiali. D-I D. Rădulescu contabilul moșici Precajna Nouă (Sărulești) a achiziționat 36 bucăți, cari erau dela împărații Tit, Domițian, Traian, Antoniu Piu și Sabina. (Comunicat de d. D. Rădulescu, Sărulești).

33. Pe moșia Țigănești (jud. Tecuci) a Academiei Române, la locul numit Siliștea, s'a găsit cu ocazia arăturii din primăvara anului 1914 o ulică de lut cu 102 icosari turcești. Se păstrează la Academia Română.

34. La Sascut, cătunul Fântânele, locuitorul Iordache Gh. Mihăilă a găsit în Septembrie 1913, în grădina casei sale, un ulciur de lut cu 73 dinari romani imperiali. Monetele «erau foarte bine conservate, aproape ca noi», dar deși «au fost aduse la prefectura județului», soarta lor nu se cunoaște, căci la Muzeul de antichități nu au sosit până acum. [Ziarul Minerva 13 Sep. 1913].

35 La Siret (Bucovina) cu ocazia canalizării orașului în 1900 s'au găsit în piața de lângă biserica Sf. Ioan la o adâncime de 2,45 m sub un schelet de om, peste 60 monete de argint prost de ale regelui polon Sigismund III. Locul a fost un cinintir vechi. [Woslowski, Jahrbuch d. Bukowiner Landesmuseum 1900 p. 114].

36. La Succava (Bucovina) s'a găsit în 1913 un vas de lut, de forma unei pușculițe, cuprinzând 1880 șilingi de aramă,—parte veritabili, parte imitații—dela regii poloni Sigismund III și Ioan Cazimir, dela regii suedezi Gustav Adolf, Cristina și Carol XI, dela electorul de Brandenburg, Frederic Wilhelm și dela Domnul muntean Mihnea Vodă Radul. Pe lângă piese bine bătute s'au găsit și piese greșite, cari dovedesc că avem a face cu produse ale bănăriei lui Dabija Vodă. Monetele lui Sigismund III și ale Cristinei prezintă

un mare număr de variante. Tezaurul se află în posesiunea d-lui G. Sion, avocat în Bacău.

37. La Remeta (comitatul Timiș, Ungaria) s'a găsit un tezaur compus din 6 tetradrahme din Thasos și mai mulți dinari romani republicani, începând dela anul 111 în d. Cr. și până în timpul lui August [Gohl, Numiz, Közl, 1914 p. 17].

38. În apropierea orașului Buzău s'a găsit în 1906 un tezaur compus din 77 dinari romani consulari și o monetă barbară de argint. Dinarii sunt dintre anii 209 și 53 în d. Cr. și dela următoarele familii: Aelia (C. Ael. Paetus), Aemilia (M. Ae. Lepidus), Appuleia (L. Saturninus), Caecilia (M. Caec. Metellus) Caesia (L. Caesius), Calpurnia (Piso Frugi), Claudia (Cl. Nero), Coilia (C. C. Calvus), Cornelia (Cn. Corn. Lentulus), Egnatia (C. Egn. Maximus) Fabia (L. F. Hispan), Flaminia (L. Fl. Cilo), Fonteia (Man. Fonteius C. f.), Fufia (Q. F. Calenus), Furia (L. F. Brocchus), Iulia (L. I. Bursio) Iunia (Ahala), Lucillia (M. L. Rufus), Maria (L. M. Capito), Marcia (P. M. Philippus), Minucia (L. M. Thermus), Naevia (L. N. Balbus), Plaetoria (M. Pl. Cestianus), Porcia (M. P. Laccia), Postumia (A. Postumus), Proclia (L. Proclius), Rustia (L. Rustius), Sentia (L. Sentius C. f.), Sergia (M. L. Silus), Servilia (P. Servilius Rullus) Titia (Q. Titius), Tituria (L. Titurius), Tullia (M. Tullius), Valeria (C. Val. Flaccus), Vibia (C. V. Pansa), Volteia (M. Volteius).

Cât privește moneda barbară ea are pe față capul lui Zeus degenerat, pe rs. un cal spre st., iar locul călărețului e reprezentat prin 3 puncte.

Se păstrează la Academia Română.

39. În ruinele castrului roman dela Isaccea, vechiul Noviodunum, un muncitor turc a găsit în 1913 într'o oală de lut vreo 450 monete bizantine de aramă, de formă concavă (scyphati). Zece bucăți ce am putut vedea prin bunăvoința d-lui D. G. Ionescu, administratorul pescăriilor Statului din Tulcea, sunt dela împărații Alexios, Ioan și Manoil Comnenul (1081—1183). [Comunicat de d. D. G. Ionescu, Tulcea].

40. În anul 1909 o țărancă lucrând la vie aproape de Mărășești (jud. Putna) a dat peste o oală de lut plină cu monete de aur

de o conservare extrem de frumoasă. După informațiunile ce am cules din notițele d-lui C. Alessandrescu, subdirectorul «Monitorului Oficial», numărul pieselor găsite era de vreo 800, toate stateri dela Filip II, Alexandru cel Mare, Filip Arideul și Lisymac. Ne dându-și seamă de valoarea lor țărâncă a vândut o parte din piese unui negustor din localitate cu suma de 20 bani bucata. Negustorul le-a răspândit apoi prin giuvaergii și ceasornicari în mai multe localități din țară, luând 30 lei bucata. Dela aceștia au cumpărat câțiva amatori de ai noștri și din străinătate (mai ales din Viena, Berlin și Paris) cu 80 lei bucata. [Comunizat de d. C. Alessandrescu, București].

41. În Iunie 1914 s'a descoperit într'o localitate de pe malul bulgăresc al Dunării un foarte important tezaur de monete medievale de argint, compus din mai bine de 1000 bucăți. Monetele acestea erau parte bulgărești, parte românești, în număr aproape egal. Cele bulgărești erau dela Alexandru și dela fiul său Sracimir din Vidin; cele românești dela Vladislav I și Radu I ai Țării Românești. Că în adevăr monetele românești cu numele lui Vladislav și Radu sunt dela Vladislav I și Radu I și nu dela alți Domni posteriori cu aceleași nume, dovedesc următoarele două împrejurări; a) monetele bulgărești nu merg decât până la 1370; b) nici una din monetele românești nu este dela Mircea I sau dela Mihail. Or dacă ar fi să presupunem că unele dintre monetele românești sunt dela Vladislav II sau III, ori dela Radu II sau III, cari toți sunt posteriori lui Mircea și Mihail, ar fi trebuit neapărat să se găsească în tezaur și monete de ale acestor domni intermediari.

Am reușit să văd o mare parte din monetele acestui tezaur și am putut să constat cu privire la monetele românești următoarele: Dela Vladislav I pe lângă tipurile cunoscute cu legendă latină și slavă (*av.* coif în vârf cu o acvilă; *rs.* scut despiciat, în primul cartier fasciat, în al doilea plin) și în mărime de 17—19 mm., mai sunt două tipuri noi: 1. *Av.* coif în vârf cu o acvilă; *rs.* cruce mare fleuronată. Legendă latină; mărime 20 mm. 2. *Av.* coif în vârf cu o acvilă conturnată și în câmpul stâng o stea cu 6 raze; *rs.* scut despiciat în primul fasciat, în al doilea o semilună, deasupra scutului o cruce. Legendă slavă; mărime 20 mm.

Dela Radu I pe lângă tipurile cunoscute cu legendă slavă și latină (*av.* coif în vârf cu o acvilă, în câmpul drept uncori o siglă;

rs scutul despicat, în primul fasciat, în al doilea o floare de crin sau o siglă), mai avem : 1) un tip cu legendă slavă, având pe rs o cruce mare fleuronată : mărime 20 mm. 2) un tip cu legendă latină absolut necunoscut până acum. Această extrem de importantă monedă se prezintă astfel :

Av. **ТРАПИСЪЛПИ** Cavaler în picioare îmbrăcat în armătură de fier, cu coif în cap și ținând în mâna dr. o sulită cu vârful în sus, în stânga nu scut despicat, în primul cartier fasciat, în al doilea plin.

Rs. **МОИРО РАДОЛѦ** Scut mic înclinat spre dr. (despicat, în primul fasciat, în al doilea plin), pe colțul stâng al scutului un coif, iar în vârful acestuia o acvilă, (exact stema de pe monetele cu efigie ale lui Mircea și Mihail).

Prin urmare tezaurul acesta prezintă o importanță capitală căci : 1) A dat la iveală o monedă necunoscută dela Radu I ; 2) confirmă existența de monete ca legenda latină și slavă sub Vladislav I și Radu I ; 3) arată că sub amândoi acești Domni au existat monete ce aveau pe revers o cruce mare, în felul groșilor apuseni ; 5) dovedește că unele monete cari până acum erau considerate ca ale lui Vlad Dracu și Vlad Țepeș, sau ca ale lui Vladislav II și III sunt în realitate dela Vladislav I, iar acele cari erau considerate ca ale lui Radu II și Radu cel Mare sunt de fapt dela Radu I. O parte din ezaur se păstrează în Cabinetul numismatic al Academiei Române.

CONST. MOISIL.

NOUTĂȚI MEDALISTICE

1. *O nouă medalie a Păcii dela București.* Tratatul de pace încheiat anul trecut în capitala României a fost comemorat prin două medalii. Cea dintâi bătută cu autorizațiunea guvernului, prin îngrijirea d-lui C. Alessandrescu, a fost descrisă și reprodusă în acest Buletin (1913 p. 65 și tab. III); a doua a fost executată din inițiativa unui comitet de doamne, în frunte cu d-na general Văcărescu, de către gravorul parisian Henry Nocq. În mărime de 60 mm. în

Medalia Păcii de București.

diametru, medalia acesta reprezintă pe față pe regele Carol stând pe tron și arătând lui Mircea cel Mare teritoriul dobrogen de curând recucerit [legenda: CAROL I—MIRCEA]. Pe revers geniul păcii ținând într-o mână o ramură de măslin, trece măiestros peste câmpiile pline de cadavre și frânturi de arme, iar în depărtare mai fumegă satele aprise. Legenda: PACEA DELA BUCUREȘCI 28 IULIE 1913. Lucrată cu multă îndemânare artistică medalia ar fi făcut o impresie și mai bună, dacă reprezentarea de pe față ci ar fi fost modelată cu mai multă îngrijire.

2. *Medalia «Arăntul Țării»* are de scop să amintească entuziasta campanie militară din vara anului 1913. Mărimea medaliei este de 90 mm. în diametru și înfățișează pe avers o puternică acvilă cu cruce în cioc ținând în ghiara dreaptă o sabie, în stânga un sceptru. Pe pieptul acvilei într'un medalion rotund se află gravat

capul regelui nostru, cu legenda: CAROL I REGE AL ROMÂNIEI, pe o bantă întinsă sub ghiarele ei se citește cuvântul PACE, iar exerga are legenda: ÎN AMINTIREA ÎNĂLTĂTORULUI AVÂNT 1913. Reversul reprezintă scena trecerii armatei românești peste Dunăre pe podul dela Corabia, sub privirile părintești ale regelui

Avântul Țării.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

și sub protecția geniului Victoriei, care ține într'o mână o ramură de palmier, în cealaltă o coroană de lauri. Legenda sună: DIN CARPAȚI PESTE DUNĂRE LA BALCANI. Gravorul vienez Gurschner, care a executat această lucrare într'adevăr artistică, a reușit să exprime cu succes entuziasmul și energia cari au caracterizat acțiunea militară a Românicii în Balcani. După modelul ei s'au confecționat medalia ce s'a distribuit tuturor celor ce au luat parte la această campanie.

3. *Medalia Cadrilaterului.* În legătură cu acțiunea militară a României în Balcani, cavalerul Bonetti, proprietarul unei mari întreprinderi de cinematografe, a lăsat să se execute de către casa M. Neli din Florența o mică medalie de bronz (40 mm. în diametru), care se referă în special la cucerirea cadrilaterului dobrogean. Pe fața ei se reprezintă busturile accolte ale Regelui și Reginei, cu legendele: CAROL I—ELISAVETA. Pe revers un frumos grup de cinci femei înfățișează România luând sub protecția ei cele patru cetăți cari formează cadrilaterul. În fund decorul este format de columna lui Traian (dr.) și o arcadă bizantină (st.). De asupra grupului se află gravat anul MCMXIII, iar jos legenda: QUO ANNO IV PROVINCII REGNUM AVCTVM EST.

Deși nu corespunde exact verității istorice; căci n'au fost cucerite toate patru punctele cadrilaterului, medalia aceasta constituie un frumos semn de simpatie din partea unui Italian, care în anul memorabilelor evenimente a avut norocul să-și înceapă întreprinderea în țara noastră.

4. *Un nou omagiu adus Carmen Sylvei.* Cu ocazia aniversării a 70-a dela nașterea M. S. Reginei arta medalistică germană și-a prezentat omagiile prin lucrarea gravorului berlinez I. Boese. Este o medalie de 90mm. în diametru, care reprezintă pe față bustul laurcat al Reginei cu legenda: ELISABETH KÖNIGIN V. RUMÄNIEN 29 XII. 1913. Reversul înfățișează muza Poezicii scriind pe o tablă de aramă anii 1843 și 1913 și având în față o pădure de brazi, iar la spate jos o liră încoronată cu lauri, în câmp la stânga: CARMEN SYLVA. Se poate spune că această medalie este una din cele mai frumoase lucrări în acest gen.

C. M.

BULETIN BIBLIOGRAFIC

1. DOCUMENTE

JORGA N. Acte și documente din arhivele orașelor ardelen. Partea II București 1913. Noul volum publicat de marele nostru istoric în colecțiunea Documentelor Hurmuzachi, editată de Academia Română (vol. XV) încheie seria documentelor ardelenesti până la 1753. Atât partea I, apărută la 1911, cât și partea aceasta, prezintă o importanță deosebită nu numai pentru istoria politică, economică și culturală a țărilor noastre, dar și pentru istoria lor monetară. Un material foarte bogat pentru cunoașterea monetelor ce s'au bătut și au circulat în cele trei țări românești oferă în primul rând privilegiile comerciale date de domnii Țării Românești și Moldovei și de regii Ungariei și voievozii Ardealului (Privilegiul lui Mircea cel Bătrân negustorilor brașoveni 1413 [I p. 8], al lui Dan II acelorași 1423, [I p. 12 (65)] al lui Vlad Dracul 1444 [I p. 33 (52)], taxele ce plăteau negustorii moldoveni și maramureșeni în Bistrița 1642 [II p. 1094 (2093)] monetele ce circulau în Țara Românească și Moldova în veacul XVII [II, 1133 (2110), 1342, 1464, 2743] cursul banilor românești în Ardeal în 1711 (II, 1509), tarifele vămii dela Turnu Roșu în 1706 (II, 510), etc.

Prețioase informațiuni cu privire la monete, valoarea și circulația lor cuprind și foarte numeroasele acte referitoare la scutiri de vamă, la taxe și impozite, la vânzări și cumpărări, la represalii, procese negustorești, etc.

Utilizarea acestei importante colecțiuni de documente, de o valoare atât de mare pentru numismatica românească, se poate face cu cea mai mare ușurință, căci pe lângă o tablă de materii foarte amănunțită, are și un indice cât se poate de complet și întocmit cu o precizie uimitoare.

BOGDAN I. Documentele lui Ștefan cel Mare. Vol. I și II București 1913. Monumentala colecțiune de documente interne dela Ștefan cel Mare al Moldovei, pe care savantul nostru istoric și slavist o publică în editura Comisiunii Istorice a României, cuprinde în aceste două volume pe lângă lrisoave și cărți domnești, tractate, acte omagiale, salvconducte și scrisori (1457—1503), și câteva privilegii comerciale, cari ne lămuresc asupra monetelor ce se întrebuițau atunci în relațiile comerciale ale Moldovei cu străinătatea. În special prezintă interes din acest punct de vedere privilegiul comercial dat Brașovenilor în 1458 (p. 261) și cel dat negustorilor din Lemberg în 1460 (p. 271).

Cunoștințe interesante cu privire la monetele din acel timp găsim și în numeroasele acte de vânzări, precum și în poruncile domnești privitoare la taxele ce se plăteau la vămile mari și mici ale Moldovei.

Deși unele din aceste documente au mai fost publicate, ele câștigă o valoare nouă de o parte fiindcă au fost din nou colaționate cu originalele, dându-li-se redacțiunea definitivă, de altă parte prin numeroasele și eruditele adnotațiuni ce li s'au făcut. Un indice amănunțit și sistematic înlesnește consultarea lor.

GIURESCU C. Material pentru istoria Olteniei sub Austriaci. Vol. I București, 1913. Între numeroasele documente publicate în acest volum cu privire la administrația austriacă din Oltenia, dela 1716—1725, se găsește câteva cari ne dau informațiuni prețioase asupra circulațiunii și cursului monetelor. Menționăm în special propunerea maresalului Königsegg cu privire la rezolvirea chestiunii monctare (No. 396) și adresa boerilor cari conduceau administrația Olteniei cu privire la cursul zloților (No. 392). Pe lângă acestea lucrarea conține documente privitoare la vămile și contribuțiunile stabilite de Austriaci în Oltenia (No. 117, 250, 252), precum și la o mulțime de alte chestiuni financiare și economice.

Pentru cine vrea să-și dea bine seamă de situația economică a Olteniei la începutul veacului al XVIII-lea și despre mijloacele întrebuițate de administrația austriacă pentru propășirea ei, consultarea acestei lucrări este absolut indispensabilă.

2. CĂRȚI

BLANCHET A. Recherches sur l'influence commerciale de Massalia en Gaule et dans l'Italie Septentrionale, Bruxelles, 1913.

Marele oraș fovean Massalia (actuala Marsilie), înființat prin veacul al VII în. d. Cr. în sudul Galiei, a avut o influență comercială foarte mare asupra populațiunilor Galice nu numai de dincolo de Alpi, ci și din nordul Italiei. De aci pornea marele drum comercial deservit de fluviul Ron, de Saona și Sena, tot de aci ducea un alt drum pe uscat până în țara Arvernurilor și apoi în sus pe Loira, la gura căreia se află încă în veacul al III-lea în. d. Cr. importantul port Corbilon.

Massaliotișii aduceau și răspândeau în Galia și Italia nordică produsele industriei grecești și etrusce, dar mai ales vinurile grecești și italiene—căci vechii Gali nu erau mai temperați decât strămoșii noștri Daci—asa că din celebrele pivnițe (canabae) ale orașului se transportau în ficcare an numeroase amfore cu vin până în Saona superioară și chiar până în Suabia. În schimb și exportul Galilor, care consta mai ales din alimente sărate, foarte căutate atât în Roma cât și în restul Italiei, se făcea tot prin intermediul acestui oraș.

Pentru a preciza sfera de influență a comerțului Massaliei, autorul face apel atât la descoperirile de monete massaliote pe teritoriul Galiei și Italiei, cât și la imitațiile galice ale acestor monete. «Căci este evident că aceste imitațiuni n'au putut fi fabricate decât de populațiile cari primeau și apreciau numerarul Massaliei și cari găsisu avantajos și necesar să-l contrafacă».

Monete massaliote s'au găsit în cantitate mai mare în valea Ronului, iar în mod sporadic într-o mare parte a Galiei, iar imitații de ale lor au fabricat popoarele din valea Ronului, din Elveția și Italia nordică. Numerarul massaliot era atât de răspândit, încât Romanii cucerind Galia, au adoptat pentru monetele ce le-au bătut aci, tipul monetei massaliote cu taurul corupet.

Importanta lucrare a d-lui Blachet este însoțită de un inventar al descoperirilor de monete massaliote și imitații galice de ale lor și de două tabele cu reproduceri monetare.

BAHRFELD F. Brandenburgisch-preussische Münzstudien, Berlin 1913. Autorul a adunat în acest volum un număr de studii publicate mai înainte în revista «Berliner Münzblätter», și tratând următoarele chestiuni din istoria monetară a Brandenburgului și Prusiei: Medaliiile ministrului v. Hoym (20 Aug. 1781), talerii bătuți la moartea lui Frideric cel Mare și Frideric Wilhelm IV; monetăria din Glatz pe vremea lui Frideric Wilhelm II (1807—1813); probe de monete prusiene din 1812; istoria monetară a Pomeraniei în veacul XVII; politica monetară a lui Frideric cel Mare; monetele Pomeraniei estice bătute sub Elisabeta a Rusiei; talerii Banko, Albertus și Levantin ai lui Frideric cel Mare; un taler al lui Georg Wilhelm de Brandenburg; unicate din timpul lui Frideric Wilhelm (1651—1656); probele monetelor prusiene de aramă din 1819 și 1820; un taler a lui Joachim II de Brandenburg din 1556; despre monetăria din Ravensberg și din Stettin.

Lucrarea sprijinită pe un însemnat număr de documente și ilustrată cu frumoase reproduceri de monete, este o contribuțiune prețioasă la studiul monetelor din Brandenburg și Prusia, din cari unele au circulat și în țările noastre.

COMTE JEAN TOLSTOI, Monnaies byzantines. St. Petersburg, 1912—1914.

Importantul *corpus* al monetelor bizantine, pe care a început să-l publice încă din 1912 contele Tolstoi, unul dintre cei mai buni cunoscători ai acestor monete, a ajuns până la fascicolul VI, cuprinzând activitatea monetară dela împăratul Arcadius și până la Heraclius. Deși redactat în limba ruscască, totuș având numeroase planșe cu inscripții în limba franceză, poate fi utilizat cu folos și de către cei ce nu cunosc limba rusă. Față de opera incompletă și învechită a lui Sabatier, lucrarea contelui Tolstoi se prezintă cu mult mai bogată în informațiuni și redactată cu mult mai sistematic.

3. PERIODICE

Numismatica greacă.

SALINAS A. Notă asupra numismaticei din Agrigentum. *Atti e memorie dell'Istitut. ital. di numismatica* I p. 125—127, fig. de monete..

[Regling K]. Die griechischen Münzen, ed. II revăzută, Leipzig 1913. [Un tablou din colecția Tabulae quibus antiquitates Graecae et Romanae illustrantur publicate de St. Cybulski].

TUDEER TH. Tetradrahmele bătute în Siracuză în perioada când artiștii își semnau operele. *Zeitschr. f. Num.* XXX (1913) p. 1—393, cu 7 tabele. [Un studiu foarte conștiincios și erudit asupra tetradrahmelor din Siracuză, din timpul când gravorii își semnau lucrările, cu tablouri de inscripții, de artiști, de variante și tipuri accesorii, etc].

SCUZI F. Descoperiri de monete de argint din Bruttium. *Rassegna Numismatica* 1914, 1—14. fig. mon. [Tezaur de 120 piese cu tipul lui Poseidon].

SELTMAN I. E. Stateri de aur inediți cu tipurile lui Alexandru III *Num. Zeitsch.* 1913 p. 203—210. [Câteva exemplare și variante noi; tabelă artistică].

DESSAU H. Asupra genealogiei regilor Traciei și Pontului în epoca lui August. *Ephemeris epigraphica* 1913 p. 696—705'

BABELON E. Politica monetară a Atenei în veacul V în. d. Cr. *Revue numismatique* 1913, p. 29—36 fig. de monete și basoreliefuri. [Foarte important studiu asupra dezvoltării orașului atenian din punct de vedere economic în perioada cea mai strălucită a istoriei sale].

MICHON E. Greutăți antice din Muzeul Luvrului. *Revue numismatique* 1913 p. 314—332 fig. de greutăți.

SAMBON A. Poly (clête?) orfèvre et graveur. *Revue numismatique* 1914 p. 1—13 fig. de monete [Un nou gravor de monete în Agrigentum].

SVORONOS I. N. Numismatique de la Péonie et de la Macédoine avant les guerres médiques. Première partie: Les derroniens et Laiiens; L'or des Péoniens. *Journal internat. d'archéol numismatique* 1913 p. 193—280 hartă.

GOHL Edm. Descoperiri monetare. *Numismatik. Közlöny* 1914 g. 17 [Informații despre descoperirile de monete din Ungaria, Ardeal și Bucovina].

MÜNSTERBERG R. Monetele și superstiția. *Monatsblatt der numism. Gesel-schaft in Wien*, Iulii 1914. [O complectare a studiului d-lui Dr. G. Schöttle din Stuttgart despre însemnătarea monetelor în superstiții, publicat în *Archiv für Kulturgeschichte* XI p. 320—362].

KUBITSCHKE W. Regele Bituitus al Arvernilor. *Numismat Zeitschrift* 1914 p. 3. [Părerea că luptătorul de pe dinarii romani ai lui L. Corconius, C. Mali, L. Pomponius, Aur. Scaurus, L. Porcius ar reprezintă pe regele Arvernilor, Bituitus, nu are nici o bază sigură].

MÜNSTERBERG R. Numele magistraților de pe monetele grecești, clasate în mod geografic și alfabetic. *Numismat Zeitschrift* 1913 p. 2—98 [Sfârșitul prețiosului catalog de magistrați monetari ce se întâlnesc pe toate categoriile de monete grecești].

NETZHAMMER R. Mărunțișuri arheologice. *Revista Catholică* 1913 p. 127—133 Fig. de mon. și greutăți [Două monete inedite dela Kanites, o greutate auto-

homă din Kallatis, alta romană din Tomis, o tessera din Tomis(?), un grafito pe o monedă nicopolitană].

— Lucruri arheologice *Revista Catolică* 1914 p. 389—397, fig. de mon. și greutăți. [Cinci greutăți din Tomis (epoca romană) și o brățară de monete barbare, imitații după Larissa și Damastium].

Numismatica romană.

CESANO L. Despre circulațiunea asului greu (aes grave) în Italia *Atti dell'istituto italiano di numismatica* 1913 p. 47—82. [Important studiu asupra descoperirilor de aes grave în Italia, asupra greutății acestor prime monete romane și a circulațiunii lor].

DATTARI G. Monetele succesorilor lui Constantin cel Mare până la căderea imperiului apusean. *Atti dell'istituto italiano di numismatica*, 1913 p. 83—101 [Monetele lui Constantin, ca și ale urmașilor săi, țin de sistemul monetar al lui Dioclețian]

— Reducțiunile denarului în timpul imperiului, *Rassegna numismatica* 1914 p. 50—54.

KUBITSCHER W. Despre valoarea solidului după papyrusul Oxyrhynchus. *Num. Zeitschr* 1913 p. 86.

MOWAT R. Inscripțiuni exclamative pe tesserele și monetele romane. *Revue numismatique* 1914 p. 46—60.

HRUSEK F. Tezaurul de dinari din castelul roman Rheingönheim. *Berliner Münzblätter* 1914 p. 112—121, fig. de mon. și o tabelă. [Descrierea unui tezaur de 144 dinari romani consulari și imperiali dintre anii 184 în. d. Cr. și 69 d. Cr.]

CAVAINAC E. Data reducățiunii semi-librale. *Revue numismatique* 1913 p. 42—45 [Crede că această reducățiune s'a făcut la 310 în. d. Cr.].

RUZICKA J. Medalioane romane în muzeul din București, *Blätter für Münzfreunde*. 1914 No. 4. fig. de mon. [Describe medalioanele lui Albinus, M. Aurelius, Commodus, Severus Alexander, Gordianus și Probus aflătoare în acest muzeu].

Numismatica românească.

BRĂESCU I. Măsurătoarea pământului la Români. *Buletin Soc. Geograf. rom.* 1913. [Capitolul «Despre monete» cuprinde interesante informații asupra monetelor ce au circulat la noi până la stabilirea sistemului actual. Sunt 70 de feluri de monete].

OLINESCU D. Moneta de pe vremea ocupațiunii rusești din anii 1769—1774. *Convorbiri Literare* 1914 p. 456—460, fig. de monete. [Describe tipurile monetelor bătute în monetăria dela Sadagura, dând câteva informațiuni inedite asupra lor].

MOISIL CONST. Monetele lui Mihnea Vodă Radul, în *N. Iorga, Steagul lui Mihnea Vodă Radul în muzeul istoric din Belgrad. Analele Academiei Române XXXVI*, 1914 p. 536. [Descrierea sumară a monetelor acestui Domn, cunoscute până acum].

— Creșterea colecțiunilor Academiei Române în anul 1913. *Cabinetul numismatic*,

p. 208 urm. [Catalogul monetelor românești și antice achiziționate de Academia Română în anul 1913. Numeroase variante inedite de ale monetelor lui Vladislav I, Mircea cel Bătrân, Mihail, Dan II, Bogdan I, Petru Mușat, Alexandru cel Bun, Iliș, Dabija. Monete romane din descoperire la Ienușești-Romanași].

--- Notițe arheologice și numismatice *Ziarul științelor populare* 1914 p. 337, fig. de mon. [Cele mai vechi ateliere monetare dela noi].

CONST. MOISIL.

CRONICA

O nouă emisiune de monete românești s'a făcut pe ziua de 1 Iulie c. Sunt piese de 2 lei, 1 leu și 0,50 bani la fel cu cele în curs, dar având data 1914.

Cursuri și conferințe despre numismatică. Cele dintâi lecții publice de numismatică au fost ținute în anul 1912 de către secretarul Societății noastre, d. profesor Const. Moisil, cu ocazia cursurilor de vară dela Vălenii-de-Munte, la cari a azistat și A. S. R. Principele Carol. S'a vorbit în trei lecții despre monetele geto-dace, despre monetele orașelor noastre pontice și despre monetele Provinciiei Dacia.

La congresul Asociațiunii pentru înaintarea și răspândirea științelor, ținut în Octomvrie acelaș an la Galați, d. Moisil a făcut o comunicare despre «Monetele orașelor noastre pontice»; iar în iarnă a ținut câteva lecții despre numismatică antică, însoțite de proiecțiuni, la Universitatea Populară din București.

Cu prilejul cursurilor de vară dela Vălenii-de-Munte din Iulie 1914 d. Moisil a ținut trei lecții, din care două au tratat despre progresele realizate de știința numismatică în ultimii zece ani cu privire la monetele antice și ale Moldovei și Țării Românești, iar a treia a avut ca subiect monetele bătute la Suceava sub Dabija Vodă.

După cât suntem informați d. C. Teodorescu, subdirectorul Muzeului de antichități din București, a ținut și d-sa în anul 1913/14 un curs liber de numismatică antică la Seminarul de istorie antică și epigrafie de pe lângă Facultatea de litere din Capitală.

Falșificatori de monete. În primăvara acestui an s'a descoperit în orașul Tulcea un atelier în care se fabricau monete antice de aur și de argint. În special s'au bătut monete de aur cu chipul și numele împăratului Traian, imitate după monetele lui de argint, precum și monete de argint de ale împăratului Galba. Și prin București au circulat anul acesta un număr de monete antice falșe, mai ales de aur, foarte bine imitate și probabil unii colecționatori n'au rămas nepăcăliți de vânzătorii fără scrupule.

Cu toate acestea pe o scară cu mult mai întinsă se falșifică la noi monetele actuale. În fiecare zi poliția descopere noi indivizi cari se îndeletnicesc cu această meserie, deși pedepsele ce se aplică falșificatorilor de monete sunt foarte grele.

De altfel în toate timpurile au existat la noi, ca și în alte țări, măsuri speciale și extrem de severe pentru astfel de infracțiuni. Cităm câteva cu titlu de curiozitate. În pravila moldovenească, tipărită sub Vasile Lupu în Iași la 1646, se spune: »*Ori cine va face bani mincinoși... dentăi să i să tac capul, dup' aceea să-i arză trupul în foc și câte bucate va avei, toate să fie domnești...* Cluj

»*Măcar de are face neștine bani cât de buni, galbeni prisne de aură curată, sau taleri, sau altu fealū de bani, să fie prisne de argintū curată și să fie deplinū și la cumpănă, iară cu accastea cu toate nu va putea să încapă în voea nimărui, pentru să fie certat mai puțin decât are fi făcut bani răi, dentru aurū și dentru argintū spurcat, sau prisne de arame sau cum are fi mai răi, tot o certare va să aibă, de vreme ce iaste fără de știrca Domnii...*

»*Ceia ce fac bani domnești și de vor îndrăzni să spurce aurulū sau argintulū pentru dobânda lor, cu altă nimica nu vor plăti, numai cu capetele.*

»*Ori care diregătoriu va lăsa și nu va opri să nu înble banii cei răi, acela numai cu capul să plătească.*

»*Cela ce va ști unde facu bani răi și de nu va spune giudețului, cu capul să plătească...*

»*Cela ce va avea vreun fealū de bani fiindū de arame să arate că iaste de aur sau de argintū sau de va răpsi argintulū să arăte că iaste aurū, să-l omoare». (Cap. IV, fila 40—42).*

Iar Pravila lui Caragea zice la cap. 8, pentru tăetorii de bani:

1, *Tăetori de bani înțelegem nu numai pre cei ce tac monelū min-*

cinosă de lot sau în parte, ci și pre cei ce lae monetă de argint bun și adevărat sau de aur, înlocmai cu care umblă.

2. *Câți se vor rădi tăetori de bani, să să osândească la moarte. (Bibl. Acad. Rom. mss. 2322, fila 57).*

O moștenire interesantă. În anul 1767 monahul Veniamin Năstase din Iași, lăsa fratelui său, între altele, și următoarea moștenire: «un galbăn costandinat». (Docum. Academia Rom. CLXI, 290).

Monetele străine cari au circulat în țările noastre. În vremurile vechi au circulat pe la noi un număr foarte mare de monete străine. Chiar atunci când existau ateliere monetare proprii, se importau atât în Moldova cât și în Țara-Românească cantități destul de mari de monete străine, parte din cauza comerțului de tranzit ce se făcea, parte fiind că la noi nu s'au bătut nici odată monete de aur, nici monete mai mari de argint, așa că și unele și altele trebuiau aduse din altă parte. După ce pe la sfârșitul veacului al XVII-lea, Domnii noștri au încetat de a mai bate monetă proprie, cantitatea de bani străini ce se importa, a devenit și mai mare, căci toate transacțiile și plățile se făceau numai în astfel de monete.

Pentru ca cititorii să-și dea seamă de infinita varietate a acestor monete, vom înșira, după diferite notițe, numirile lor. Monete de aur: ducatul, florinul, galbenul (unguresc, olandez, turcesc), zlotul tătăresc, leftul, mahmudeaua, rubiena, iuzlucul, menduhia, misirul, turaliu, zarmacupul. Monete de argint: asprul, dinarul, grivna, groșița, leul, talerul, zgripșorul, ortul, polturacul, poltinecul, potronicul, rubla, costanda, carboava beșlicul, birlicul, dirieliu, firfîrica, icosarul, irmilicul, sfanțul, sorocovățul. Monete de aramă: dutca, greșla, paraua, crivacul, mariașul, lefcaea, leița, pitacul, șalăul, creițarul, tenchiul, timutul ș. a.

Ceice cunosc și alte numiri sunt rugați să ni-le comunice.

Monete-bijuterii. În toată lumea și în toate timpurile monetele au fost întrebuințate și ca obiecte de podoabă. La noi salbele de bani de argint și de aur au fost totdeauna la modă, iar broșele și medalioanele formate din monete incrustate cu petre scumpe sunt amintite încă de mult. Iată ce dădea zestre ficei sale, la 1678 visticrul moldovean Teodor Iordachi:

«1 salbă de 80 ughi, câte de 2 și 3 ughi, câte de 10»

«1 salbă de 76 ughi, câte de 2 și 4 ughi, câte de 3 și 2 ughi, câte de 10 și un ug de 30.»

«1 left mare cu izmaragduri și cu lăntujel.

«1 left mai mic cu zafir mare. (Iorga, Studii și Docum. VII p. 175,177).

Ughii erau galbenii ungurești (ducații); leftii erau galbenii turcești.

Vechi capitaluri negustorești. Întâmplarea face ca adese ori să se găsească îngropate în pământ tezaur, mai mari ori mai mici, compuse din monete din diferite țări și de felurite valori, deși toate din aceeași epocă. Aceste tezaure în cele mai multe cazuri nu sunt altceva, decât capitalurile unor negustori indigeni ori străini, care din anumite împrejurări au fost puse la adăpost în acest chip.

Tezaurul descoperit la Siret (Bucovina) în 1912 (v. *Buletinul* 1912 p. 64), reprezintă de sigur un astfel de capital. El cuprinde patru feluri de monede de argint dintre anii 1350 — 1430. Acestea sunt: «ducați» de ai Țării Românești, groșițe și jumătăți de groșițe polone, boeme și ungurești.

Un document din 1507 ne arată cât de variate erau piesele ce constituiau capitalul unui negustor moldovean din acel timp. Nicolae Brânză din Siret făcuse, în a doua jumătate a veacului al XV-lea, un comerț întins cu orașul Lemberg, unde în urma unor afaceri norocoase reuși să-și cumpere chiar o casă de piatră. Prinzându-l moartea în acest oraș străin, moștenitorii din Moldova au venit la Lemberg să-și ceară dreptul. Inventarul averii lui Brânză, s'a păstrat în socotelile acestui oraș (v. Iorga, *Relațiile comerciale cu Lembergul*, p. 31) și cuprinde multe feluri de monete de aur și de argint. Piesele de aur sunt «ughi» (galbeni ungurești) și «zloți tătărești» (ducați venețieni); cele de argint: «aspri vechi», dinari vechi ungurești și «groșițe vechi moldovenești».

Este interesantă mențiunea «vechi» dată monetelor de argint. Ea se explică prin faptul că la începutul veacului al XVI-lea atât asprii turcești, cât și dinarii ungurești și groșițele moldovenești se fabricau dintr'un material cu mult mai inferior decât înainte și deci aveau o valoare mai mică, de aceea oamenii de afaceri căutaupie sele vechi, fabricate din material mai bun.

Însuși Petru Rareș având de primit dela Bistrițeni în 1537 tributul de 2000 florini, l-a încasat «in bona probataque et *antiqua* Mathie regis Hungariae moneta». [Iorga, *Docum. Hurnuzaki XV*, 1, p. 315 (706)].

Înștiințare. Din cauza evenimentelor actuale, medalia jubiliară a Societății noastre, ca și medalia comemorativă a lui Constantin Vodă Brâncoveanu, au rămas neterminate. D-nii subscriitori sunt rugați să aștepte timpuri mai bune.

NECROLOG

† Medic Colonel H. Casassovici

Unul dintre cei mai vechi și mai activi membri ai Societății noastre numismatice, a încetat din viață în ziua de 22 Mai a. c. în orașul Roman.

Născut la 1850 în Alexandria, regretatul nostru coleg după ce a studiat medicina la Universitatea din București, a intrat în armată și în calitate de medic sublocotenent a luat parte la campania sârbo-turcă din 1876, iar după un an la războiul nostru pentru independență, unde s'a distins printr'o activitate și un devotament, cari i-au adus o repede înaintare și numeroase decorațiuni românești și străine.

Pasionat colecționator de monete antice — poseda o superbă colecțiune de monete romane — Dr. Casassovici s'a înscris printre cei dintâi membri fondatori ai Societății noastre și a contribuit până în ultimul timp prin activitatea și experiența sa, într'un mare grad la propășirea acestei Societăți. Depunând o lacrimă pe mormântul său îndepărtat, rugăm pe Dumnezeu să-l odihnească în pace.

† Colonel Gh. Iordănescu

O lovitură nouă, care ne-a durut cu atât mai mult cu cât a venit mai neașteptat, a suferit Societatea noastră prin moartea neprețuitului membru fondator și vechiului ei casier, Colonel Gheorghe Iordănescu.

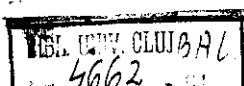
Fire aleasă, îndatoritoare, de o putere de muncă neobișnuită, regretatul nostru tovarăș a contribuit prin inteligența, activitatea și devotamentul său, în cel mai mare grad la propășirea Societății noastre. Timp de mai bine de zece ani Colonelul Iordănescu a administrat averea Societății și numai activității sale prevăzătoare se datorește prosperitatea ei materială.

De altfel după ce și-a terminat cariera militară, în cursul căreia s'a distins prin bravură și conștiințiozitate, defunctul colonel și-a consacrat activitatea în folosul mai multor societăți culturale și de ajutor, cărora prin zelul, inteligența și cinstea sa exemplară le-a adus foloase neprețuite.

Plângând cu durere pe prietenul și tovarășul iubit, rugăm pe D-zeu să-l odihnească în pace.

SOMMAIRE

- M. C. SOUTZO, *Contribution à l'étude des poids antiques des nos cités pontiques*. Quatre nouveaux poids de Tomis et Kallatis.
- CONST. MOISIL, *Les médailles de Constantin Brancovennu, prince de Valachie*. Ce prince qui a été non seulement un fin diplomate, mais aussi un grand protecteur des lettres et des arts, nous a laissé plusieurs médailles en or, en argent et en billon. Toutes sont datées de 1713, ce qui démontre qu'elles ont été frappées pour commémorer la 25me anniversaire de son avènement sur le tron.
- GÉNÉRAL P. V. NĂSTUREL, *Interprétation héraldique des armoiries des monnaies de la Valachie*. Les armoiries des ces monnaies de moyen-âge démontrent que la dinastie du pays a eu des ascendants qui ont participé aux croisades et ont obtenu le droit de «faire fenêtre». Au moyen-âge l'art du blason était assez connue dans ce pays.
- CONST. MOISIL, *Monnaies et trésors monétaires trouvés en Roumanie et dans les pays roumains environnants*. La suite du tableau des trouvailles monétaires, commencé en 1913 (Buletinul p. 19). Parmi les trouvailles récentes il faut remarquer un trésor trouvé à Suceava (Bucovina), de 1880 pièces, imitations de shillings polonais (Sigismond (III et Jean Cazimir), suédois (Gustav Adolf, Christine et Charles XI), prusiens (l'électeur Frederic Wilhelm) et valaques (Mihnea-Vodă Radul). D'autre part un trésor d'environ 1000 monnaies du moyen-âge, valaques et bulgares, trouvées en Bulgarie, en une localité sur le bord du Danube Les monnaies bulgares appartient aux tzars Alexandre et Sracimir, les pièces valaques aux princes Vladislav I et Radu I. Parmi les dernières on trouve quelques types nouveaux dont le plus caractéristique est un de Radu I, qui représente sur l'avvers un chevalier debout en armure, sur le revers les armes de la famille regnante,
- C. M. *Nouvelles médailles*. 1. La médaille de la Paix de Bucarest frappée par les dames roumaines (H. Nocq, Paris). 2. La médaille commémorative de la campagne de Bulgarie de 1913 (Gurschner, Wien). 3. La médaille du Quadrilatère roumain, frappée par le cavalier Bonnetti (M. Neli, Florence). 4. La médaille commémorative de la 70me anniversaire de S. M. la Reine Elisabeth de Roumanie (I. Boese, Berlin).
- CONST. MOISIL, *Buletin bibliographique*.
Chronique.
Nécrologue: Colonel II. Casassovici et Colonel G. Iordanescu.

CUPRINSUL

- M. C. Sutz*, Contribuțiune la studiul pondurilor antice din orașele noastre pontice (cu 6 fig.)
- Const. Moisil*, Medaliile lui Constantin Vodă Brâncoveanu (cu 8 fig.)
- General P. V. Năsturel*, Interpretarea mobilelor eraldice de pe monetele Țării Românești (cu 4 fig.)
- Const. Moisil*, Monete și Tezaure monetare din România și ținuturile românești.
- C. M.*, Noutăți medalistice (cu 4 fig.).
- Const. Moisil*, Buletin Bibliografic.
- Cronică*. Nouă emisiune de monete. Falsificători. Cursuri și conferințe numismatice, etc.
- Necrolog*: Medic colonel H. Casasovici, Colonel G. Iordănescu.

Abonament anual: Lei 3.—Redacția: Calea Victoriei, 135, București

PUBLICAȚIUNI PRIMITE ÎN DAR SAU SCHIMB

Archiv für Medaillen und Plakettenkunde sub direcția D-lor Dr. G. Habisch și Dr. Max Bernhart, editat de casa A. Riechman & Co., Halle a. d. Saale. Fascicolul I Oct. 1913/14.

Atti e memorie dell'Istituto italiano di Numismatica, vol I Roma 1913.

Bahrfeldt E. Brandenburgisch-preussische Münzstudien, Berlin 1913.

Berliner Münzblätter, director E. Bahrfeldt No. 145—149 (Martie-Iunie 1914).

Blanchet A. Notices Extraites de la Chronique de la Revue Numismatique. 3-e trim. 1913 și 1-er trim. 1914.

— Recherches sur l'influence commerciale de Massalia en Gaule et dans l'Italie Septentrionale. Bruxelles 1913.

— Vues anciennes d'amphithéâtre de Poitiers, Caen 1914.

— Orange et le Puy, Genève 1914.

Gohl Edm. Groff Dessewffy Miklos barbár pénzei, fasc. 3 Budapesta 1910.

Journal international d'archéologie numismatique, director I. N. Svoronos. Atena 1913. / Central University Library Cluj

Moisil Const. Creșterea colecțiilor Academiei Române Cabinetul Numismatic 1912.

— Cónsiderații asupra monetelor lui Mircea cel Bătrân București 1913.

Monatsblatt der numismatischen Gesellschaft in Wien, Bd. IX, 25--27 și 31.

Rassegna Numismatica, director F. Lenzi, Roma. XI (1914) No. 1—3.

Ruzicka L. Cum ar trebui să se prezinte monetele moderne București 1913

— Römische Medaillons im Bukarester Museum. Frankfurt a./M. 1914.

Cataloge

A. Riechman & C., Halle a. d. Saale, Auktionskatalog XI, Martie 1913 [Monete și medalii medievale și moderne]. Auktionskatalog X, Mai 1914 [Monete și medalii moderne 14 table].

Rudolf Kube, Berlin Auktionskatalog, Martie 1914 [Colecțiunea Otto Schulz din Berlin, monete germane, cărți de numismatică].

MEDALIA PĂCII DE BUCUREȘTI 1913

emisiunea C. ALESSANDRESCU

se găsește de vânzare la

MAGAZINUL RESCH

București, Calea Victoriei (în fața Teatrului Național).

Exemplarul de bronz (90 mm.) lei 30;
de argint lei 60.

MEDALIA JUBILARĂ A M. S. REGINEI

lucrată de Boese, Berlin

Exemplarul de bronz (90 mm.) lei 50.

MEDALIA PĂCII DE BUCUREȘTI 1913

bătută de Doamnele Române

se vinde la

MAGAZINUL CRONBERG

București, Calea Victoriei.

Exemplarul de bronz (70 mm.) lei 25;
de argint lei 60.

DE VÂNZARE

O

COLECȚIUNE de MEDALII

80 exemplare diferite, de bronz
și argint, privitoare la eveni-
mente și personaje românești.

A se adresa Administrației revistei.

Un număr restrâns de exemplare

din

**MEDALIA JUBILARĂ A LICEULUI
ROMÂNESC DIN NĂSĂUD**

Se vând în folosul **Meselor**
elevilor dela acel liceu

La Administrația revistei.

Redacția și Administrația: Calea Victoriei 135. — București.

PREȚUL: LEI 1,50.